

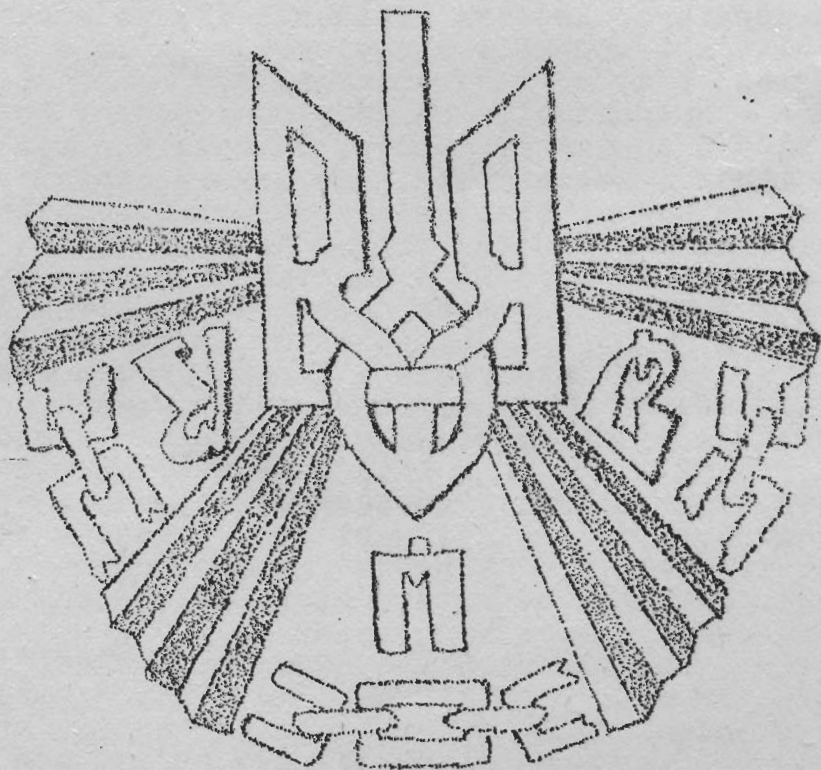

КОЛЛЕКТИВ

А. ПЕНСАНСКОВ

Г. С о в а

К О Л И М А

/ на правах рукопису/

КОЛИМА!... Хто не знає тієї назви, що доходить у свідомість "щасливих" громадян однієї шостої частини земного г'ялобу, ССРСР із бо-
льшими ремінісценціями чи то особистого пережиття й перебуття цьо-
го пекла на землі, чи то терпіннями і муками когось із рідних,
близьких знайомих...

Десятки мільйонів їх, тих, що на власній шкурі перенесли на
собі звесь зміст того поняття.

Мільйони їх, що вже не розкажуть про те, що діялось "за заліз-
ною занавісою на далекій Колімі", бо доля їм судила покласти там
своє життя із вичерпання і недуг, які з пляновою системою винищу-
вання "ворогів народу", цебто тих, що посміли думати інакше як
партійна верхівка. Десятки мільйонів їх, що мають і мали там ко-
гось із рідних і щодень і щоночі згадують їх з острахом, що можуть
поділити долю тих, що там погинули.

Коліма - найшкливіше слово в Советському Союзі, що конуурува-
ти може хіба з одними Соловками. Та коли про Соловки ми стрічаємо
в публіцистиці і мемуаристиці вже багато споминів і описів очевид-
ців, життя на Колімі мільйонів каторжан і політичних в'язнів усе
це залишається окутане тазмницею. Воно се же кде на своїх ліпопис-
ців, що передадуть історії і людству до відома факт, що в ХХ-му
столітті, в державі, що хоче порядкувати світом і що став з позу
прокуратора і судді над безправством, в тій же самій державі па-
нує система, яка далеко гірше і далеко систематичніше нищить усе,
що має своє власне людське, гідне обличчя, ніж це було у воєнні
роки панування гітлеризму. Не у війні - але в упорядкованих об-
ставинах, у часі миру, коли інші народи втішаються щасливим і мир-
ним життям, коли змагають до осягнення ідеалів краси, добра й по-
рядку, коли будують щасливі свої батьківщини - в той же сам час
від десятиків років у ССРСР панує жорстока система винищування людей,
цілих клас, ба цілих народів у диявольсько-східній і безщадній
спосіб, на каторгах і в конц-таборах.

Сотки - тисячі їх по цілому Советському Союзі. Вони станов-
лять нерозлучне р'явце советського краєвиду й каторжна робота ста-
новить суть цілої системи господарської праці, якої метов з виду-
сити від населення останні каплі поту на те, щоб "догнати і пере-
гнати" Європу і світ... у приготуванні до війни. Три п'ятирічні
плани побудовані на визисканні безкоштовної праці невинно і без-
правно арештованих і суджених ГПУ, чи НКВД, вислідом яких була
смерть десятків мільйонів людей та ... найбільша військова погуга
світу. Соціалістична революція, що ставила собі за мету усунути
соціяльну несправедливість і привернути волю особисту і націо-
нальну 200 мільйонам людей, загнала їх знову в ярмо, далеко гірше
від попереднього і створила систему, релігією якої є "произведе-
тільність труда". Цій релігії приносять офіру всі горожани Совет-
ського Союзу. Одні в "добровільний" спосіб, а другі на каторгах.

Праця Г. Сови є малою ілюстрацією тієї системи конц-таборів,
що має советській владі принести дармову робочу силу і заравом
знищити її ворогів, хай вона буде заохотою для тих, які також пе-
рейшли пекло советських конц-таборів докинути і своє цеглину до
належної і вичерпної ілюстрації життя советських конц-таборів,
що може принести користь не лише нам, українцям, але й чужинцям,
головно тим, що не можуть увільнитись від впливів забріханої
і фальшивої большевицької пропаганди.

Над світом висить небезпека, що долю 200 мільйонів теперіш-
них советських громадян може ділити вже в недалекій будуччині
ціла Европа і згодом і цілий світ. Ми хочемо мати чисте сумління,
що доложили ми всіх старань і доброї волі остерегти його, щоб
так легковірно не готував собі сам неволю.

Г. Сова

За залізною завісою НКВД
на далекій Колімі.

/Окремий розділ із книжки "Голос правди або советська
дійсність в цифрах, фактах та особах "/.

Загальне суспільство всього світу не має ніякого правдивого уявлення про той поліційний терор, який по закону пролетарської диктатури там діє за прямою участю гострого меча, тієї державної інституції, що сьогодні носить назву НКВД.

В цьому розділі я хочу дати правдиву аналізу надзвичайно законспірованої справи, справи політв'язнів, їх життя та експлоатації, яку ведеться по окремій спеціальній методі. Ще з початку першої п'ятирічки в ССРСР нараховувалось десятки великих концтаборів, що в них головні державні виробничі об'єкти та важливі економічні освоєння різних галузей промисловости провадилось виключно цією даровою примусовою працею. Головні з цих таборів були: Соловки, Іхта-Печора, Котлас, Мурманськ, Архангельськ, Маріїнськ, Караганда, Бамлаг, Сахалін, Камчатка і багато інших другорядних, які періодично існували по відбудові окремих об'єктів, як то: Біломорканал, Волхівбуд, Московське метро та інші. Про ці інституції виховання "непокірних" громадян ССРСР були деякі відомості, бо в'язні повертались після відбуття кари та розповідали про тамешні відносини. Зовсім новод, незнайомов назвою з 1932 року стало пошириватись серед советських громадян ім'я "Коліма". Мені довелося просити в цьому спеціальному концтаборі а вірніше політизоляторі найтяжчі чорні роки нелюдського терору в Советському

Совєтї - період 1937 - 1939 рр., що обійшовся нашим братнім народам Совєзу в десятки мільйонів незвинних жертв.

Наукові матеріали, про цей багатий, але суворий край дуже обмежені. А це ж велика територія і набагато більша від Аляски. Тому то я і бажаю дати хоча б маленьке поняття про цю землю, як землю "вічної мерзлоти" /географічний термін/.

Між Охотським морем та Північним Льодовим Океаном, на протя-ві багатьох тисяч квадратних кілометрів, розташувався Чукотський півострів. Це на широті між $50 - 70^{\circ}$ п.ш., а $140 - 170^{\circ}$ з.довготи. Через цей великий простір і тече річка Коліма, що впадає в Північний Льодовий Океан. Від назви цієї річки і походить назва тієї великої території - Коліма.

Паралельно річки Коліми тече друга велика ріка Індігірка, якє теж впадає в Північний Льодовий Океан. Територія ділиться на три головні частини: Верхньо-Колімськ, Середньо-Колімськ і Нижньо-Колімськ. Клімат різко континентальний: зімою морози $65 - 70^{\circ}$ Цельзія, а літом спека до 40° Цельзія. Зима розпочинається з середини серпня /15-16 серпня/ і триває до середини травня. Сніг починає падати з перших днів вересня та падає поступово цілу зиму, доки не настане таяння. /Грубина снігу 1 - 1,5 метра/.

Вітри зимою бувають рідко - в протизному разі все життя загинуло б при тих морозах. Два - три рази на зиму, по два-три дні, буває велика заверуха /пурга/, і тоді всяке нормальне життя замирає. Рослинність дуже бідна. - У великих розмірах трапляються куші ягідників різних порід, звичайно у дикому стані. Деревя виключно шпилькові - піхта та ялина. Рельєф-ландшафт нескінчених гір /сопок/. Клімат надзвичайно здоровий для хорих на легені і, навпаки, важкий для хорих на серце /високий рівень над морем/. Грунт виключно кам'янистий з верхнім грубим шаром торф'яника. Із корисних копалинь головну питому вагу має золото, а в останній час добувалось камінне вугілля і знайдено платину. Ці дорогоцінні метали і дали Колімі велику славу в ССРСР та оживили її діяльність. Виключно ізза цього економічно корисного куска території совєтський уряд примушений був останніми часами вести викру політику по відірванні до Японії. Для підтвердження цих слів зішлюся на офіційний виступ директора "Дальстроє" /назва господарчої організації,

що веде експлоатацію цього краю/ на прізвище Ходарьова, який, доповідаючи в 1940 р. про наслідки праці цієї організації /на Колімі/, дослівно заявив наступне: "Видобуток золота на Колімі йшов таким динамічним рухом:

в 1937 р. видобуток золота збільшений був проти 1936 р. на 31%

в 1938 р. " " " " " 1937 р. на 25%

в 1939 р. " " " " " 1938 р. на 32%

і далі зробив висновок, що загальний видобуток золота на Колімі в 1939 р. в абсолютній своїй кількості був у два рази більшим, ніж добутого золота в південній Америці та Японії разом за цей же 1939 р.

В часописі "Українська Трибуна" ч. 15 від 14.11.1946 р. автор С. Романів в статті "Важко захитати повагу золота" пише: "Найбільшу продукцію золота має Південна Африка, видобуваючи його 310 тон щороку, а ЗДА тільки 71 тон щороку". Незалежно від того, що я відомостей про кількість видобутого золота Японії за рік не маю, але ж і ті показники дають мені право стверджувати, що видобуток золота на Колімі за 1939 р., дорівнював не десяткам, а сотням тон.

Коментарі до цього більше не потрібні, лише поясню, що ця промова була поміщена в таборній газеті і що Ходарьов не сподівався тоді, що ці його слова будуть через 6 років повторюватись зовсім іншими особами і в іншому місці та для іншої мети... Хто ж і яким чином провадить експлоатацію цих невичерпаних природних багатств?

Формально технічним організатором усіх праць на Колімі є господарча організація під назвою "Дальстрой" /від російського дальнее строительство/. Постачальником робочої сили, як це не дивно, є НКВД ССРСР. Але ж в умовах совєтської дійсности це є одне і те саме, тільки для ока "посторонніх" різні ці назви існують. "Дальстрой", в свою чергу, веде вербування /набір/ головних кадрів в галузі гірничої справи, шляхового будівництва, геологічних робіт та інших важливих вирішальних галузів промисловости, виплачуючи дуже велику грошову платню проти існуючих ставок ССРСР /відношення 1:2/. Через це всі командні адміністративні посади на Колімі були в руках цивільних спеціалістів, які дорожили ще й тим, що мали "броню" /недоторкальність/ на випадок

війни. /Безумовно, що всі ці люди агентурні таємні працівники НКВД/. Це все сприяло тому, що вплив технічної інтелігенції сюди був дуже великий. До 1932 р. цей край був зовсім безлюдним і тільки з цього року розпочинається його економічне освоєння. В цьому році /1932/ приїхали на колиму перші експедиції з в'язнями і почали пробивати шляхи через гори та провадити геологічні розвідки, встановлювати виробничі точки видобутку золота і взагалі провадити підготовчу працю, потрібну для цієї галузі промисловости.

Яких 3 кілометри від бухти Ногаєво /на Охотському морі/ збудовано велике місто Магадан, де в 1940 році я сам бачив десятки двоповерхових кам'яних будинків і населення нараховувалось там до 30 тисяч чоловік. Був збудований великий ремонтний завод для авто-машин з працюючою силою 700 - 800 чоловік. /В 1932 році на цьому місці були розкидані одні палатки в'язнів, що приїхали відбудувати цей край. /За 400 кілометрів від міста Магадан збудовано велике селище під назвою "Палатка". П за 520 кілометрів - друге "Лігдка"/. Це те, що я бачив поодному шляху, а скільки таких міст та селищ розкидано по загальній території Колими! Вони начислюються сотнями.

Одних вантажних автомашин я бачив з чергою - "15.000". Все це для того з'ясовую, щоб яскравіше показати, скільки це коштувало крові та поту тим людям, що бажали мислити не категоріями генеральної комуністичної партії, а мали власний світогляд здорових моральних людей, а найбільше людям зовсім ні в чому невинним. Виробничих, промислових одиниць по видобутку золота ще в 1940 р., начислювалось сотнями, а по кількості працюючої сили деякі мали до 20 тисяч чоловік. Я сам працював на приїску "Нечаянний", який мав 5 окремих виробничих дільниць і в кожній з них від 2 до 5 тисяч чоловік. Із цього роблю безпомилковий висновок, що на Колімі 1940 р., знаходилось мінімально два мільйони в'язнів. А що сьогодні там ця кількість збільшена в два три рази, то в цьому немає ніякого сумніву, бо всі "коляборанти" і ті, що працювали на воєнний потенціал фашизму в Німеччині, безумовно там, "покутують свою провину". Оце та фізична сила, що рухала й рухає тепер економічний підйом СРСР!

Від Владивостока до бухти Ногаєво три Тисячі з лишком кілометрів та з Владивостока до Москви 9680 кілометрів. Цей великий шлях потребує не малого як морського, так і залізничного

транспорту для доставки засобів виробництва та речей споживчих.

Навігація розпочинається з березня місяця і продовжується до грудня, коли Охотське море зовсім замерзає. Перша весняна плавба з Владивостока завжди ведеться при допомозі льодоломів "Красіна" та "Добрині Никитича". Ці льодоколи очищають шлях від льоду, а пароплави йдуть караваном за ними. А коли був збудований льодекол "Красін", то я пригадую, як советська преса висвітлювала його призначення для допомоги транспорту "в наукових цілях" вивчення далекої півночі.

Якими ж то методами та засобами використовувалось мільйонів тих невільників-рабів, що попадали в лапи НКВД, яке вмilo набутим вже досвідом та хистом кожний день висмоктувати з кожного полiтв'язня по добрій каплі крові та поту? Тут "Турботи за людей" цілком провадилися з тим страшним цинізмом, що народили **його на світ ті вище згадані органи в ХХ віці. Вже самий факт** суворости цього краю вимагав від кожного в'язня фізичного здоров'я та відповідних здібностей до важкої праці. Ця праця найкаторжніша, яку можливо мати лише в уяві. /Не даром п. Буліт, бувший посол в СРСР в своїй книжці: "Як розуміти СРСР?" пише: "В концтаборах НКВД за останні 15 років постійно знаходиться не менше 10 мільйонів в'язнів, чоловіків та жінок, які працюють напів голодні по арктичних /північних/ областях. Тривалість людського життя там не перевищує 6 років. В 1912 р. за царської влади кількість ув'язнених виносила всього 2.757 чоловік, в тім числі було полiтв'язнів лише 5.000 чоловік."/

Самий ґрунт цілком кам'янистий і завжди мерзлий /літом на два місяці відмерза на 1 - 1,5 метра/. Кірка та лопата з'являються у в'язня головними засобами виробництва. Механізація процесів виробництва мала бути пристосована та запроваджена. На приклад, вивіз землі на ручній тачці на віддалення 200 - 300 метрів під кутом 10 - 15 степенів височини - це нормальне явище. Але ж цей важливий технічний фактор може бути відомий лише фахівцям в гірничій справі та тим, хто працював в цих не-людських умовах. Загальне життя в'язнів на Колімі слід подіти на два протилежно окремі періоди: період від 1932 р. /з початку заг. праць/ до 1937 р. і другий - з 1937 р. і далі.

Справа в тому, що до 1937 р. директором "Дальстрою" був Берзін, який мав відповідні організаторські здібності й досить

гуманно ставився до в'язнів. Він умів налагодити загальну справу так, що і люди не були голодні і золото добувалось. Норми виробничі для в'язнів в той період були можливі до виконання. Харчування велось в такій мірі, що хто, хоча по своїй фізичній змозі працював, то вже не був голодний. Зимом при морозах понад 50 ступнів праця в забоях зовсім припинялася. З 15 грудня до 15 лютого /період великих морозів/ праця провадилася по 7 годин на добу, а останній час року - по 10 годин.

З початком 1937 р. Берзін був заарештований, і зараз загальний стан надзвичайно погіршав для політв'язнів. Москва дала наказ: зменшити собі вартість здобутого кілограма золота. В переводі на економічний язик це значить: провести реорганізацію виробничих норм в бік їхнього збільшення, заощадити приділ харчування, взуття та одягу, збільшити час праці і взагалі економити на всьому, де тільки є можливість. Ці "можливості" для людей, що знаходяться поза законом, завжди знайдуться і в такій мірі, скільки буде бажання "у сильних світу того". Стверджую, що для виконання цього "бажання" органи НКВД не поскупились ні методами, ні заходами. Почалося з того що норми виробництва для в'язнів були збільшені в декілька разів і в такій мірі, що виконання їх для багатьох стало неможливе. Протяжність робітничого дня була майже подвоєна! Замість 7 годин праці на добу зимом, стали працювати 12 - 14 годин. Д е н ь в і д п о ч и н к у б у в з о в с і м з л і к в і д о в а н и й !

Хоча я художньо і літературно не вмію змалювати тієї трагедії, що почалася серед політв'язнів після застосування цих засобів, але ж надіюсь, що кожна людина, як би вона погано не була обізнана з загальною поставою фізичної праці колимчанина - каторжника, відтворивши у своїй уяві хоч би два останні факти /праця по 12 - 14 годин при 67 ° морозу та ще без дня відпочинку/ зрозуміє цілком жахливий стан тих страдальців, які й сьогодні там добувають той "презрений метал" для тих, що хочуть при його допомозі панувати над цілим світом. Добре розумію, що читачеві бажано знати, які норми виробничі запроваджувались на цих каторжних працях. Але це надзвичайно складна справа, яка вміщує в собі цілий ряд складних економічно - статистичних факторів, коефіцієнтів та інших мірил цих норм. Загальний комплекс їх вміщувався в цілій книжці, яка мала більше 200 сторінок, і в цій справі працював великий штат

економістів, "норміровщиків", плянщиків, статистиків та інших. Все це на виду з них норми праці для ручної тачки, як половні норми. Грунт цілком кам'янистий. На одного в'язня норма: від три до десять кубічних метрів - набути його кіркою, силести лопатою на тачку і відвезти на велику купу, що досягала височину 10 - 15 ступнів у віддаленні 50 до 300 метрів від місця праці. Один кубічний метр дорівнював 1,5 тони ваги. Дав конкретний приклад. Як система, працюють в більшості по 3 чоловіка разом /звено/. З них два накидають на тачку землю та кіркують її, третій возить /по черзі/. За одну годину кожен з насого звена встигав вивозити 20 тачок на віддаленні 100 до 150 метрів; два останніх встигали йому накидати землю лопатами. Праця йшла інтенсивно цілих 10 годин /нормальний день/ такими темпами, і ми, три чоловіка виконували свою норму на 110 - 120 % /норма в цьому випадку була 6 кубічних метрів на чоловіка/. Такі виробничі норми давалися в'язням доброї фізичної сили, в умінням та особливим бажанням працювати. Таких виконаних норм на виробництві було дуже мало /не більше 5 - 7 % всієї працюючої маси і то не кожен день, а в залежності і від стану погоди і від ґрунту/. Загальна маса працюючих в'язнів виконувала на 60 - 70 % свою норму. Це було в 1937 р. і далі, коли виробничі норми були підняті майже у двічі.

До всіх цих нелюдських умов треба додати ще й сувору природу Колими. В літній час вся територія Колими на схилах гір утворює собою болота з такою безліччю комарів, що потрібно обов'язково надівати на обличчя спеціальні накомарники, без яких праця зовсім не можлива. Але ж накомарник втрудило дихання і цим ускладнює стан здоров'я та саму працю. В літній час від укушення цих комарів, ми не менше терпіли, ніж від "укушення" НКВД.

Познайомлю читачів і з житловими умовами колимських концтаборів.

Згадані мною вже двоповерхові кам'яні будинки в Магадані були призначені не для в'язнів, а для пануючої НКВД - івської часті. Зовсім інакше обстоїть справа з житлом для в'язнів. Там, де виробничі об'єкти існували де-чілька років, був уже збудований примітивний дерев'яний барак. Де ж приходилось тільки розпочинати виробництво /а це дуже часто бувало/, то тут

наспіх будували брезентові палатки на 50 - 60 чоловік, і це використовували для житла. Опалення проводиться при допомозі залізних бочок з-під нафти, і хто спить навколо їх, то тому не холодно бува, бо обгрівання ведеться безперервно цілу добу. Зовсім інакше стояла справа з тими, що лежали далі від тих печей і біля дверей. Бували випадки, що волосся на голові примерзло до брезенту, але тут завжди мияли спати ті, що не здібні були до праці і зараховувались на "кандидатів у вічну мерзлоту" /цілічний маргос табору/.

Найстрашнішим явищем в житті цих концтаборів був той "патетований" цинізм загального терору, що приводив багатьох із нас до морального занепаду та деморалізації. Полягав він ось у чому. В 1937 році за офіційним наказом НКВД СРСР, всі політв'язні, незалежно від їхнього стану здоров'я і освіти, не мали ніякого права працювати за своїм фахом - тільки на тяжкій фізичній праці. Цей офіційний вираз скорочено звучав "тфп". Це значить, що професор, педагог, інженер, агроном та інші фахівці повинні були взяти в руку кирку та лопату, та добувати золото, якого так дуже потребував Кремль. Навіть лікарі працювали в забоях, а особи з нижчою освітою, що пройшли навесні підготовку по медицині, були завідуючими лікарських дільниць /цього тяжко вірити, але це є дійсна правда/. А що було найтяжчим для нас нещастям, так це масове знущання з нас з боку карних злочинців.

Іншої звви вони нам не давали, як "фашисти", "бандити", "вороги народу" та інші специфічні вирази притаманні НКВД-івському лексикону.

Склад низового керівного персоналу - бригадир, наглядач та інші - виключно був зібраний із цього карного елемента і вони систематично нас збивали, маючи на це дозвіл "зверху". Хто зустрічався з цим карним світом, цілком може уявити собі нашу безпорадну та нечасну долю, коли люди зі звірчими інстинктами мали в нас право над нами. Справа зайшла так вже далеко, що виробничі бригади, які складалися з цих людей, почали виходити на працю лише для показу та форми, а самі зовсім не працювали. Щоб затерти сліди цих злочинних дій, бригадир /з карних/ зараховував нашу працю на ті бригади, що зовсім не працювали. Ато не смів би про це донести вищому керівництву, тоя міг поплатитися навіть і своїм життям. Хворим визнавався лише той,

хто мав температуру не менше 37,5 ступнів, а травматичні пошкодження тіла не брались під увагу, за виключенням вте надзвичайних. Цинга /скорбутус/ та ревматизм, як взагалі північні хвороби, швидко стали поширватися серед нас; оскільки ці хвороби не дають температури /крім гострого ревматизму/, то хворий на них примушений був працювати до тих пір, поки ноги не опухнуть до такої міри, що неможливо взути чобота.

Хто ж відмовлявся йти на працю при цих випадках, того тяжко збивали та закидали до карцеру, зимов не опаленого, літом по коліна води і комарів повно. Середній лікарський персонал складався переважно з карного елементу, а тому хабар /взятка/ був тут нормальним явищем: хто мав можливість заплатити лікпомові /фершалу/, той звільнявся від праці. Праця при великих морозах приводила до значної кількості обморожень різних частин тіла і люди робились інвалідами. Доля цих людей була цілком безпорадна: їх не звільняли з табору, але й життя їм не було, бо в концтаборах НКВД існує одна провідна мораль - "будеш працювати так, як вимагають, будеш і жити"!

В період промивочного літнього сезону золота для підтримки здоров'я від цинги, а головне заохочування в'язнів до праці видавався ратифікований горічаний спирт. Але в такий рідко попадає нам політв'язням, більш його випивали за нас керівництво та рецидивісти - марники. Тоді ці дні для нас були найтяжчим іспитом, бо коли п'яна ця затага розпочне виявляти свої звірчі інстинкти, то завжди ця п'яна оргія закінчувалась побиванням "нашого брата". Ми залишились поза всяким елементарним законом для людини.

Тонко продумана провокація з боку НКВД та кинена в маси кривих в'язнів, що ніби то погіршення загального життя в'язнів на Колімі сталося виключно через нас, політв'язнів завершила все.

Для дальшої ілюстрації самого терору, наведу приклад, що стався зі мною. Мій чималий життєвий досвід та набутий цим "багат" дали мені змогу завжди добре орієнтуватися в любых подіях та обставинах. До перебування в концтаборі за все своє життя я не поніс жадної карі, ані перебуваючи в школі, ані на весняній царській службі, а також і на довгорічній советській праці, бо був дисциплінований і сумлінно виконував свої обов'язки.

Попавши до концтабору, я цілком визнав одну аксіому, що тільки

наполеглива праця зможе мене врятувати від неминучої загибелі, і весь час працював сумлінно, доки дозволяли сил-и. Але і залізо зношується, тим більше людина. Зимов 1938 р. я захорів на цингу. Ногги опухли та покрились ранами - фороункулами, від праці не звільнили. Виробниче місце праці знаходилось на високій горі і далеко від житла. Від спухлини та ран "валянки" стали тісні.

Одного дня, коли я йшов на працю ранком, фізична напруга при піднятті на гору викликала кровотечу ран в ногах. Коли дійшов до місця праці, цього вже нічною не почував: в цю пору охопила мене розпач, і сили впали так, що не міг приступити до праці і примушений був присісти для відпочинку. Це побачив бригадир - одеський жидік і бандита, почав мене бити. Я вже не реагував на це, і мене, ледве притомного, відправили до лікарні, де я пролежав де-кілька місяців. До хвороби бригадир ставився до мене з повагою, лише тому, що моя фізична сила та праця підтримували і його авторитет в очах адміністрації. Хочу познайомити читачів з певним фактом, який характеризує відношення лікарського персоналу до хворих в'язнів:

Коли я почав видихувати, мене з лікарні виписали. Віддалення від лікарні до мого житла складало 5 - 6 кілометрів. Проїзні шляхи тут у весняну пору - суцільні болота. До лікарні прибув я ще підчас морозу, себто у валянках /сукняні чоботи/. Це означало, що я був змушений і вертатись в цих валянках з лікарні до житла. Коли я прийшов на дільницю, хвороба дала рецидив та температуру, тому що рани ще не загоїлися. Я звернув ся негайно до фельдшера, а цей, змірявши температуру, яка показувала 38 ступнів, був дуже здивований. На мое пояснення лікаромі, що це все зв'язане ще з моєю флоробом та що я цілком не вилікувався, лікном не зверт з уваги і почав носом нюхати мої рани, з тією метою, щоб устійнити, чи не впустив я з рани газу або чоснику. /Були часті випадки, що в'язні йшли на такі крайні засоби, штучно гаючи дікування хвороби, що кінчалося або смертю, або ампутаванням дотичних частей тіла./ Лікном напикозивкогось папірця, вложив у комертку та передав її візникові, який направив мене знову до лікарні. Вечором температура піднялась ще вище, до 39 ступенів. Лікар, побачивши мене, зараз спитав, що я робив з ногами. Як я не доводив, що я ні в чому не винний, як я не клявся, призиваючи до

захисту своєї клятьби в невинности і дружини і дітей, він мені не повірив і запитав: "скільки мавш років жари?" Я відповів - "три". На це лікар випалив: "За цю симуляцію одержиш ще 10 років!" /Він мав рацію, що я дістану ще 10 років, тільки не за це/. Я мав тільки два свої окремі випадки, із тих мільйонів, що кожний день тарплялися на Колімі серед політв'язнів.

Сотні тисяч людей на протязі двох років знайшли собі тут могилу, як не прямим фізичним знущанням, то різними вже задалегідь підготованими НКВД, засобами. Не всі політв'язні так переносили це життя, як я, бо володів природним фізичним здоров'ям у-мів ще з молодості працювати на тяжких працях і мав, хоч не велику, силу волі. Тільки це врятувало мене від неминучої смерти. А що було з тими безпорадними, стариками - професорами, інженерами, педагогами, лікарями та іншими інтелектуальними працівниками і тими, що ^{не} володіли фізичним здоров'ям і не були здатні побороти цей життєвий кошмар? Не побачуть вони більше свого рідного краю, своїх рідних дітей, дружини, батьків, матерей та близьких знайомих: вони заснули на віки в тім далекому суворім краю!... Ради чого? ...

Я глибоко переконаний, що більша частина з них мала таку саму "провину" перед совєтською владою, як і я. Коли проживави роками в людиноу і переносив разом таке велике горе, то наслідком цього завжди є довір'я і одвертість, і скільки мені не приходилось говорити з цими нещасними про причини їхнього заслання, то абсолютна більшість підтверджувала лише одне, що за ними не було ніякої провини проти держави або людства. Коли на Коліму почали перебувати політв'язні, що їх було заарештовано в 1937 - 33 рр., то це просто був zorganizований набір робочої сили, тільки з тією різницею, що до 1937 р., при слідствах не зважалося фізичних насильств над людиноу, а з цього року почалися такі знущання над заарештованими, до і китайський древній садизм далеко залишився позаду. Внаслідок таких метод підслідні давали такі на себе політичні наклепи, що самі слідчі казали: "Досить", бо все це робилось під терором та насильям, яких не було в історії людства ніколи.

А хто ж був "вилучені" із суспільства при т.зв. "власники" в ці роки /бгов - це член Політбюро і комісар НКВД СРСР, який в 1937 - 1939 року знищив мільйони людей по концтаборах та тюрмах/?

- 1/ Старі емігранти, які повернулися із-за кордону в 1927 р., коли Советський Уряд видав "широку амнестію"...
- 2/ Всі бувші офіцери ворожих большевицьким армій в ті часи і старої царської армії, велика частина яких знаходилась уже в червоній армії, як командний склад її офіцераства.
- 3/ Бувші солдати білих армій, незалежно від їхньої участі там - добровільно чи по мобілізації.
- 4/ Ті, що були засуджені раніше за політичні справи і на цей час уже відбули в'язницю.
- 5/ Чужинці, незалежно, чи прийняли вони підданство СРСР.
- 6/ Велика кількість бувших воєнно-полонених, що перебували в Німеччині чи в Австрії у війну 1914-17 рр. /загроза була для СРСР з боку Німеччини, і хто знав німецьку мову, був уже небезпечний як шпигун в очах НКВД/.
- 7/ Всі останні, що не підходять до вище зазначених категорій, а за агентурними відомостями вороже настроєні до совєтської влади. /Коментарі тут зайві, НКВД якнебудь "вишукає" вороже настроєних/.

Коли в'ясовую ці факти, то згадую свого колегу молодих років, який теж вийшов з трудової сім'ї, мав невелику освіту /міська школа/ і, дякуючи цьому, у воєнний час 1917 року одержав звання офіцера старої армії. Того це теж все життя "компромітувало" в очах совєтської влади, але він мав великий розум і хист. Це дало йому змогу стати інспектором обласної харківської міліції. Того прізвище С.....ко. Перед моїм арештом я зустрічався з ним і ми вели розмову на тему, як в Советській Союзі поставлена справа захисту людини та її виховання. В той час вийшла книжка під назвою "Віломор-канал" під редакцією але нам відомого Максима Горького. В ній художньо та "вміло" показувалось читачеві будівництво цього каналу, що збудований був виключно в'язнями. На виховання в'язнів і був зроблений наголос автора тієї книжки. Мій колега і любив "ідеалізувати" загальне життя та методу большевицького виховання, посилавчись на цей твір. Він був позапартійний, але відданий совєтській владі. І це в ній скілось в 1937 році? Не подивилось НКВД на його багаторічну, сумлінну працю на такій ділянці, як праця в міліції та на його пролетарське походження. В 1937 р. він був заарештований як бувший офіцер і помер в харківській тюрмі, об'язивши голодівку.

З початком 1938 року в таборах Коліми пройшла ще одна "інсценіровка" з боку НКВД, яка заслуговує на увагу.

Апетити Кремля на колімицьке золото так зайшли далеко, що його не вистарчало на побудову воєнної машини червоного імперіалізму, який став так ретельно працювати в 1937 року в зв'язку з загальною політичною кон'юктурою на Заході. Треба було інтенсивно його /імперіалізм/ зміцнювати, а для цього треба було більше золота. Машина "диктатури пролетаріату" хоч як ретельно не вишукувала по всіх кутках Советського Союзу "ворегів народу" /вірніше дарову робочу силу/ але ж в концтаборах Коліми стала відчуватись велика недостача цієї сили, бо і сотні тисяч людей вибули з лав в'язнів як не на віки, то стали покаліченими від морозу і терору. Треба було утворити якийсь штучний експеримент, щоб затримати ту працюючу масу в'язнів, яка закінчувала свої терміни ув'язнення.

І почалась нова акція проти нас, політв'язнів. Ледве я прийшов з лікарні після хвороби, ще й до праці не встиг приступити, як 15 травня 1938 року вечером, після праці, почали викликати в контору поодинокі окремих політв'язнів. В таборі кожна подія дуже цікавить в'язнів. На питання: "що й куди?" ті, що повертались, загадково мовчали. О другій годині ночі викликали і мене. Коли я увійшов до кімнати, то молода особа відрекомендувала себе уповноваженим НКВД і заявила, що я повинен дати йому деякі визнання. Із перших мені поставлених питань, я зрозумів що допит ведеться за відомим мені вже раніше протоколом, який я заповнював при першому арешті. В кінці допиту слідчий хоча цим ім'ям його не можливо назвати/ поставив мені дослівно два такі питання: 1/ "Визнаєте себе винним в тому, що Ви на проїску "Нечаяний" займались анти-советською пропагандою?" "Я пробував боронитись, але він зовсім не слухав моїх доказів: "Кажіть конкретно так чи ні?" Я відповів: "Ні"! 2/ "Рядом свідків встановлено, що крім цього, Ви ще й саботували на виробництві." Я виймаю з кишені робочу книжку ударника, яка так дорого обійшлася мені, і показую йому. Він навіть не подивився на неї, а тільки закричав переходячи з "Ви" на "ти" і додав: "Кажі, так, чи ні?" Я знов відповів йому: "Ні". Після цього він зеклім мені розписатись в протоколі допиту і заявив, що все це повинно залишитись таємницею.

Я почав стежити за тими, хто проходить ці допити і стало мені цілком ясно одне, - це ті, що закінчували свій термін покарання, і ті, що мали незначні присуди, до яких належав і я, себто 3 - 4 роки.

Поступово почали видавати цю таємницю один одному. Казьонний, неписьменний поліцейний шаблон був застосований до всіх однаково: такий вже брутальний стиль роботи НКВД. Час йшов. Розпочався зногу промигальний сезон золота. Від мешого до старшого керівника тільки й чути було: "Давай, давай, темпи!" А це значить - давай золото. Літо 1938 року. скоро минуло, і підійшла моя рокова дата - 25 серпня 1938 року. В цей день два роки минуло, як я був заарештований дома, і раптом...

Мене і всіх, хто був на допиті зі мною 15 травня ц.р. знову викликають до тої самої кімнати. Приїхала від НКВД з міста Магадана якась другорядна особа і, зібравши формальні відомості: хто, звідкіля, рік народження, себто виявивши особу, зачитує дослівно таке: "Постановою Трійки НКВД "Дальстрой" за анти-советську пропаганду та саботаж на виробництві зазначені далі особи засуджені на 10 років ув'язнення в концтаборах. Термін від 15 травня 1938 р. до 15 травня 1948 р..." /В тому числі засуджених знаходився і я .../

Що й тепер, коли вже минуло більше 8 років з того часу, при спогаді про цей момент, кров жилах холоде від жаху і нехочеться і зараз ще вірити, що це все можливе було в наш вік цивілізації і серед свого народу. Тоді ж наспраки, я зовсім був спокійний, бо цей терор довів мене до певної деморалізації: я був спокійним за своє життя /так само, як в 1933 році люди від голоду падали біля харчових продуктів, а не грабували їх/.

Інші реагували інакше. Один білорусин збожеволів, але ніхто не відважився на самогубство. На моїм відділі праці зібрали цих "нових злочинців" понад 20 осіб. Нас виділили на окрему бригаду і дали до нас політв'язнів, які мали терміни ув'язнення 25 років / в 1938 р. в СРСР виданий був новий закон, що карав політв'язнів до 25 років/. Але і чума проходить, залишаючи на довгі роки глибокі сліди руїн серед народу. Народній комісар внутрішніх справ /НКВД/ садист Є.О.В був усунений, а "сховщина" почала поступово відживати і в нас на Колимі.

Потяглися комісії з Москви для встановлення, де поділися сотні тисяч людей з концтаборів. Але, як і завжди буває, найдуть

виновним найменшого. Керівник колимських концтаборів, полк. державної безпеки Гаранін, об'являється ворогом народу і обвинувачується у співпраці з японською розвідкою. Його імені почали приписувати і ці додаткові покарання, що одержав я і багато інших. Вже в початку 1939 р. деяких в'язнів, що одержали ці додаткові кари, почали звільняти з-під варти. Почав і я жити цією надією. Все це мною пережито за ці роки, зовсім підорвало мої фізичні і моральні сили. З золотих "приїсків" ще з початку 1930 року я був відряджений на шляхове будівництво через загальний стан здоров'я. Тут трохи покращало. Підійшов зно мій роковий день - 25 серпня 1939 року, день, який повинен був мені дати волю, бо перший мій термін ув'язнення, кінчався цим днем. Мене не звільнюють. Проходить місяць, другий - також ні. Від дружини та дітей проховував цілий рік свій додатковий 10-річний термін покарання та їй повідомити про це листом не дозволялося. Коли ж я побачив, що мені доведеться знаходитись під вартою до 15 травня 1948 року, я вирішив сім'ю про це повідомити.

Через вільного українця-інженера послав листа до сім'ї. В цьому листі я склав скаргу на ім'я Верховного Прокурора СРСР Вишинського і одноразово прохав дружину вжити потрібних заходів до полегшення моєї долі. Уявляйте собі настрій моєї сім'ї, коли вони довідались про цю нову трагедію зі мною. Вмісто того, щоб чекати мого приїзду, вони дізнались, що я залишаюсь в'язнем на Колімі ще на дальших 10 років!

Крім скарги Верховному Прокуророві, я одноразово подав скаргу на ім'я прокурора концтаборів Коліми. Тут я виклав все те, що тільки було на душі /я просто кричав про те, що зі мною роблять/. Ця скарга подіяла і 8 січня 1940 року я був звільнений з-під варти. Я став вільний... Вам це почуття невідоме!... Порівняйте це почуття з своїм, коли б Вам завтра сказали, що є дійсна можливість їхати з еміграції на батьківщину, хоча наше життя тут незрівняно краще. Але ж в колимських таборах не так, як у інших місцях ув'язнення, а тому звільнитись тут - це ще не дає можливості їхати до-дому. З початку треба одержати паспорт, а тоді можна думати й про від'їзд, під умовою, що тебе відпустить та господарна організація, де ти працюєш. Звільнення мене застало за 450 кілометрів від міста Магадану, де видаються паспорти та перепуски на від'їзд з табору до дому. Проїхати

зимом у відкритій вантажній машині таке віддалення при 50-60
спнях морозу, значить ризкувати життям. Все це примусило мене
відкласти подорож на весну. Від квітня до червня тривав про-
цес одержання паспорта. Видається він політв'язням лиш на один
рік зі серією під назвою "ДУМ" цього символу не розгадаю й
досі/. Цю назву добре розуміють органи НКВД, і залишитися з
таким паспортом у великих містах можна тільки на одну добу. Але
й паспорт одержати - це другорядна справа. А виїхати з Колими,
бувшому політв'язневі дуже важко. Закон в СРСР про закріплення
до гиробництва, а тим більше фахівці, вистосовався тут на Колимі,
в більшій мірі. Крім цього, загальна традиція в НКВД тут така,
що кожний звільнений зобов'язаний попрацювати по вільному
найму два-три роки. Матеріальні умови давалися не погані.
Після звільнення я працював економістом при головному шляховім
Управлінні, одержуючи 900 карбованців на місяць./Дві нормальних
інженерних платень в краю/. Саме життя тут не багато дешевше
проти домашнього - все нормовано і в достатній мірі.

Мене ж це все не спокусило, бо туга за батьківщиною та
сім'єю завершували все. Знову перешкоди та щей великі. Існує
в СРСР негласний закон, що політв'язні по відбутті кари не
можуть їхати на місце свого постійного перебування. Нам,
українцям, пропонували Астраханську область /на Каспійському
морю/ або Казахстан. Що в мене, як українця може бути спільно-
го з Казахстаном? Це теж зветься "советським правосуддям",
коли людина відбула кару, яку і за що? / і повинна б залишитися
поправним громадянином, так же "право" йому дається, тільки
не на його батьківщині. А що це значить коли перевести на жит-
тєву мову? А це значить, добити його зовсім, бо він через це
позбавляється сім'ї, рідні, рідного кута і різних матеріальних
користей, не згадуючи вже про саме дороге та цінне - духово-
національний зв'язок з Рідним Краєм.

Яким же побутом зміг я потрапити на батьківщину? В цій важли-
вій справі допомогла мені ця моя додаткова кара - 10 років, що я
їх був одержав тут. При звільненні з-під варті, НКВД видало мені
дві довідки: одну, про те, що я відбув кару 3 роки і звіль-
нений ще 25 серпня 1939 року /?/ і другу, що з 25 серпня 1939
року і до 8 січня 1940 року знаходився під слідством, а потім
був реабілітований /виправданий/. Оця та друга посвідка і дала
мені щастя одержати дозвіл виїду на батьківщину, себто цілком

виправдалось народне прислів'я: " Не мав чоловік щастя, та нещастя помогло".

А ось ще один приклад з кодексу законів "советської правди". Я вже кілька разів зазначав, що з року 1937 арешти в СРСР набрали таких великих розмірів, що мільйони людей попали за ґрати без ніякої провини з їхнього боку. Цей "гордійський вузол" з року 1939 поступово розмотується, і чад "ежовщини" ми-нає. Переглядаються справи підсудних за цей час і мільйони звільняються з під варти. Мимо волі повстає правдиве питання: як винагородити людей, що просиджували цілими роками безпідставно у в'язницях і відцього несли матеріальні убутки. Таким чином держава повинна була повернути мільйонні убутки трудящим. Вексель справедливості має заплатити НКВД як орган, що провадив арешти і орган, що репрезентує державу СРСР. Це запахло сотнями мільйонів карбованців. Що ж робить тоді советський уряд? Замість того, щоб цілком перебрати на себе ці законні вимоги зглядом своїх громадян, уряд доручив Верховному Судові СРСР виступити з офіційним роз'ясненням, що особи, які перебували під вартою і пізніше були виправдані, одержуть грошову компенсацію в розмірі тільки двох місячної заробітної плати, незалежно від часу перебування у в'язниці чи в концтаборах. До цієї категорії громадян належав і я з 25 серпня 1939 року до 8 січня 1940 року /4,5 місяців які я присидів під вартою. Це давало мені повне право одержати дво-місячну нагороду /компенсацію/ за безпідставне перебування під вартою. Але одна справа видавати закони, а друга виплачувати гроші, та ще й на Колімі, де 14 тисяч кілометрів від Москви. Куди я не звертався з цим питанням, мені скрізь відмовляли під різними виправдуваннями. Тоді я добився аудієнції у прокурора міста Магадана, який мене звільнив від 10-річної кари. Він прийняв мене ввічливо і дав таку відповідь: "Ви маєте цілком законне право одержати 2-місячну грошову виплату, але ж шкідники тут на Колімі провели таку велику працю, що зараз нема ніякої економічної можливості задовольнити всі вимоги потерпілих громадян, в тім числі і Вас".

Така "розумна" відповідь прокурора коштувала мені 1800 карбованців, і я так і виїхав не одержавши цих грошей.

А прочитайте т.зв. "Сталінську Конституцію в СРСР", як там "дбають за людину та поносять її"? Не даром американський

кересподент Ліпман сьогодні каже: "СССР мусить показати світові, що їхня конституція 1936 року не нашвидку зроблена схема для зовнішнього вжитку і не калькульована омана, але чинний державний акт. Ненормальне становище в середині країни ніколи не творить сприятливого ґрунту для добрих зовнішніх стосунків... Цей короткий нарис дає ще далеко не повну уяву про те лихоліття, що його переживав і переживає зараз наш багато-страдальний нарід. А про цю гірку чашу, що її пили й п'ють разом з нами й інші народи ССРСР, наш Геній Тарас Григорієвич Шевченко сказав:

"...Що нам тюрма - то слава наша,

Ми всі живем тепер в тюрмі.

Всі п'єм одну - скорбну чашу,

Одна вона - тобі й мені!"

Було би великою помилкою думати, що ці всі жахи на Колимі й взагалі в ССРСР в період 1937 - 38 рр. були виключно з причини садиста - божевільного Єжова. Уряд ССРСР все знав про ці всі злочини та страхіття, а особливо генеральний прокурор А. Вишинський, який давав цю санкцію на фізичне знищення мільйонів людей. І він, убивця цих невинних жертв, виступає ввесь час на світовій арені в ролі демократа та в захист демократії, щоб врятувати людство від насуваючої катастрофи...

Чи коли в історії розігравався такий фарс цинізму та демагогії?... - Бідна, бідна, наївно-проста ти західня демократія! Нічого ти повністю не знаєш про злочинства большевиків в ССРСР! Ти боїшся "фашизму", а не бачиш, що меч Дамокля вже завис над твоєю головою! Це бачать тільки ті, що вивчили повністю механізм советської системи й конспіративну працю НКВД ССРСР!!!